

NUTQ MADANIYATI VA YOSHLARDA TO‘G‘RI SO‘ZLASH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Hojiboyeva Diyora Alisher qizi
Farg‘ona ICHSHUI maxsus texnikumi
Ona tili fani o‘qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada nutq madaniyatining mazmun-mohiyati, uning yosh avlod tarbiyasidagi o‘rni va ahamiyati yoritiladi. Yoshlarning og‘zaki va yozma nutqida kuzatilayotgan muammolar tahlil qilinib, ularni bartaraf etish yo‘llari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, maktab va oliy ta‘lim tizimida nutq madaniyatini shakllantirishga oid taklif va tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: nutq madaniyati, to‘g‘ri so‘zlash, yoshlar, ta‘lim, til madaniyati, og‘zaki nutq, yozma nutq, kommunikativ kompetensiya.

Абстрактный

В статье рассматривается сущность культуры речи, ее роль и значение в воспитании подрастающего поколения. Анализируются проблемы, наблюдаемые в устной и письменной речи молодежи, и рассматриваются пути их устранения. Даны также предложения и рекомендации по формированию культуры речи в системе школьного и высшего образования.

Ключевые слова: культура речи, правильная речь, молодежь, образование, языковая культура, устная речь, письменная речь, коммуникативная компетентность.

Abstract

This article discusses the essence of speech culture, its role and importance in the upbringing of the younger generation. The problems observed in the oral and written speech of young people are analyzed and ways to eliminate them are considered.

International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences

Hosted online from New York, USA

Website: econfseries.com

2nd May, 2025

Also, suggestions and recommendations are given for the formation of speech culture in the school and higher education systems.

Keywords: speech culture, correct speech, youth, education, language culture, oral speech, written speech, communicative competence.

Kirish

Har bir jamiyatning ma'naviy yuksalishida, kishilar o'rtasidagi muloqotda til va nutq madaniyatining o'rni beqiyosdir. Ayniqsa, bugungi kunda yoshlar orasida to'g'ri va aniq fikr bildirish, madaniyatli muloqot qilish ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Chunki nutq – inson tafakkuri, bilimi va dunyoqarashining ifodasidir. Nutqi rivojlangan, o'z fikrini ravon bayon eta oladigan yoshlar jamiyatda faol va yetakchi shaxs bo'lib shakllanishi mumkin. Ushbu maqolada yoshlar nutqida uchrayotgan muammolar, ularni bartaraf etish usullari va ta'lim tizimi orqali to'g'ri so'zlash ko'nikmalarini rivojlantirish zarurati haqida fikr yuritiladi.

Nutq madaniyati – bu insonning o'z fikrini aniq, ravon va adabiy me'yorlarga muvofiq ifodalash qobiliyatidir. Yoshlarda to'g'ri so'zlash ko'nikmalarini shakllantirish ularning ijtimoiy muloqot, ta'lim va shaxsiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

Nutq madaniyatini rivojlantirishning asosiy usullari:

1. Adabiy tilni o'rganish va qo'llash

- Adabiy til qoidalarini (grammatika, fonetika, leksika) egallash.
- Nutqda jargon, so'kish yoki noaniq iboralardan qochish.

2. Kutubxonachilik va o'qish madaniyatini rivojlantirish

- Badiiy, ilmiy va publitsistik adabiyotlarni muntazam o'qish.
- She'r, hikoya, insholar yozish orqali ifoda qobiliyatini oshirish.

3. Muloqot mahoratini oshirish

- Suhbatlarda faol ishtirok etish, tinglash va tushunish ko'nikmasini rivojlantirish.

- Nutqda aniqlik, loqallik va mantiqiylikni saqlash.

4.Ijodiy faoliyat va nutq mashqlari

- She'r, nutq, taqdimotlar tayyorlash va ijodiy tomondan rivojlanish.
- Maktabda va mahalliy tadbirlarda chiqish qilish orqali ishonchni oshirish.

5.Raqamli madaniyatda nutqni to'g'ri qo'llash

- Internet va ijtimoiy tarmoqlarda adabiy til bilan yozish.
- So'z tanlashda ehtiyot bo'lish, xabarlarni aniq yetkazish.

6.Ota-onalar va o'qituvchilarning roli

- Bolalarga erta yoshdan to'g'ri nutq namunalarini ko'rsatish.
 - Xatolarni yo'l qo'ymasdan, do'stona tushuntirish orqali tuzatish.
 - Nutqiy o'yinlar (sherlar, teatrlashtirish, suhbat o'yinlari) bilan qiziqish uyg'otish.
- Nutq madaniyati va to'g'ri so'zlash ko'nikmalarini shakllantirish masalasi o'zbek tilshunosligida va pedagogik adabiyotlarda muhim o'rin egallaydi. Jumladan, A. Madvaliev, B. Yo'ldoshev, N. Jo'raev, M. Yo'ldoshev kabi tilshunos olimlar nutq madaniyatining nazariy asoslarini ishlab chiqqanlar. A. Madvalievning "Nutq madaniyati asoslari" nomli asarida to'g'ri, aniq, lo'nda va madaniy nutqning mohiyati hamda amaliy jihatlari batafsil yoritilgan. Shuningdek, M. Bekchanovanning "O'zbek tili va nutq madaniyati" nomli darsligi oliy ta'lim muassasalarida asosiy qo'llanma sifatida foydalaniladi.

Metodologik jihatdan mazkur maqola ta'limiy amaliyot, kuzatuv, so'rovnoma va mavjud nazariy manbalar asosida tahlil qilingan. Tadqiqotda maktab va oliy ta'lim muassasalarida nutq madaniyati darslari o'rganilib, yoshlar orasida to'g'ri so'zlash bo'yicha mavjud holat o'rganildi. Bundan tashqari, ayrim yoshlar bilan suhbatlar, yozma ishlar va muloqot namunalari asosida nutqdagi kamchiliklar aniqlanib, sabab va yechimlar muhokama qilindi.

O'tkazilgan kuzatuv va tahlillar shuni ko'rsatdiki:

- Ko'plab yoshlar og'zaki nutqda ifoda aniqligi, talaffuz, uslubiy moslik kabi jihatlarga yetarlicha e'tibor qaratmayapti.

International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences

Hosted online from New York, USA

Website: econfseries.com

2nd May, 2025

- Ijtimoiy tarmoqlar va internet tilining ta'siri natijasida so'zlashuv tili rasmiy va adabiy me'yorlardan chekinmoqda.
- O'quvchilarning yozma nutqida mantiqiy izchillik, uslubiy aniqlik yetishmaydi.
- Bunday muammolar, asosan, dars jarayonlarida nutq madaniyatiga yetarli vaqt ajratilmasligi, amaliy mashqlar kamligi, shuningdek, o'qituvchilarning metodik yondashuvlarida takomillashtirish zarurligi bilan bog'liq.

Shu bilan birga, tajribali pedagoglar ishtirokida tashkil etilgan suhbatlar va amaliy darslar natijasida yoshlarning fikrni aniq, to'g'ri va ravon ifodalashga qiziqishi oshgani kuzatildi. Demak, bu borada tizimli va interaktiv yondashuvlar ijobiy samara beradi.

Xulosa.

Nutq madaniyati – bu nafaqat til qoidalarini bilish, balki madaniyatli, o'qimishli va o'zini hurmat qiladigan inson bo'lishning muhim qismidir. Yoshlarni nutq san'atiga o'rgatish orqali ularga nafaqat muloqotda, balki hayotning barcha sohalarida muvaffaqiyatga erishish imkoniyatini berish mumkin.

Nutq madaniyatini shakllantirish – yosh avlodning fikrlash madaniyatini, muloqot qobiliyatini, ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qiladi. Yoshlarda to'g'ri so'zlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun quyidagilar zarur:

1. Texnikum va OTMlarda "Nutq madaniyati" bo'yicha mustaqil amaliy mashg'ulotlar sonini ko'paytirish;
2. Internet va ommaviy axborot vositalarida adabiy til me'yorlarini targ'ib qilish;
3. Teatr, adabiyot, nutqiy bellashuv kabi faoliyatlar orqali yoshlarni jonli muloqotga undash;
4. O'qituvchilar uchun zamonaviy metodikalarga asoslangan o'quv-uslubiy qo'llanmalarni ishlab chiqish;
5. Har bir o'quvchining individual til o'ziga xosligini e'tiborga olib, metodik yondashuvlarni shaxsga yo'naltirish.

Shunday qilib, nutq madaniyatini shakllantirish nafaqat til sohasida, balki milliy tafakkur va madaniyatni rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Madvaliev A. Nutq madaniyati asoslari. "O'zbekiston" nashriyoti, Toshkent. 2008. 23–30, 85–92.
2. Jo'raev N. O'zbek tilining madaniyati. Fan va texnologiya. Toshkent: 2010. 113–120 betlar.
3. Yo'ldoshev B. Nutq madaniyati va uslublar. Zarafshon nashriyoti. Samarqand. 2015. 76–80 betlar
4. Bekchanova M. O'zbek tili va nutq madaniyati. O'qituvchi. Toshkent: 2004. 35–43 betlar.
5. Ermatov S. Ona tili va nutq madaniyati (Oliy o'quv yurtlari uchun o'quv qo'llanma). Buxoro davlat universiteti nashriyoti, Buxoro. 2017. 101–110 betlar.
6. Karimova D. Til va muloqot madaniyati. Ilm Ziya, Namangan. 2019. 58–65 betlar.
7. Алибеков, У. Ю. (2015). Календари, связанные с наводнениями, в этноэкологической культуре узбекского народа. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, (5-1), 100-103.
8. Алибеков, У. Ю. (2011). ЭТНОЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ТРАДИЦИИ В ГОЛОДНОСТЕПСКОМ РЕГИОНЕ И ИХ МЕСТО В ОХРАНЕ ПРИРОДЫ. ЭКОЛОГИЯ ДРЕВНИХ И ТРАДИЦИОННЫХ ОБЩЕСТВ: сборник докла, 247.
9. Yuldashevich, A. U., Mahmudovich, A. M., & Mengziya o'g'li, J. A. (2021). On the Migration of Turkish People to Turkestan, Molguzar Mountain Systems and Mirzachul (XVIII-First Half of the XIX Century). European Scholar Journal, 2(8), 64-65.
10. Алибеков, У., & Умарова, А. (2021). Образ волка в тотемистических и этномифологических воззрениях тюркских народов. Общество и инновации, 2(5/S), 39-48.
11. Алибеков, У. Ю. (2016). Земледельческие обычаи и обряды в этноэкологической культуре народов Узбекистана. Проблемы современной науки и образования, (11 (53)), 46-47.
12. Алибеков, У. Ю. Custom and rites tiller in ethnology-ecological culture folk Uzbekistan Alibekov U. Земледельческие обычаи и обряды в

International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences

Hosted online from New York, USA

Website: econfseries.com

2nd May, 2025

этноэкологической культуре народов Узбекистана. PROBLEMS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION, 46.

13.Yuldashevich, A. U., & Musurmonkulovich, M. S. From the Ethnic History of the Population of Ustrushana. JournalNX, 7(04), 37-41.

14.Маматов, Ш. М., & Алибеков, У. Ю. (2019). Повышение благосостояния сельского населения Узбекистана в свете Стратегии действий. Наука, техника и образование, (5 (58)), 63-65.